

MEZEI KITTI
A DIGITÁLIS ÖKOSZISZTÉMÁK JOGI SZABÁLYOZÁSA AZ EURÓPAI
UNIÓBAN, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A DSA ÉS AZ AI ACT EGYES
SZABÁLYOZÁSI MEGOLDÁSAIRA*

1. Bevezetés: Digitális Európa

A technológiai fejlődés, a digitális világban működő óriáscégek és a mesterséges intelligencia (MI) már a mindennapjaink részét képezi, azonban ezeknek a szabályozása komplex megoldást kíván a jogalkotóktól. A digitális piacok jelentős eltérést mutatnak a hagyományos piacoktól, az azokra alkalmazható szabályozási, versenyjogi megoldásoktól. A közösségi média szolgáltató platformok a véleménynyilvánítás gyakorlása és a tömegkommunikáció legmeghatározóbb szereplőivé léptek elő. Továbbá egyre újabb technológiák jelennek meg akár a MI alkalmazása során, akár pedig az egyre kifinomultabb eszközök, hardverek fejlesztése során. A technológia és a digitális világ kihívásaira igyekszik reagálni az Európai Unió (EU), amikor a Digitális Európa² szabályozási terv keretében az érintett területekre vonatkozóan igyekszik a kihívásoknak megfelelő, harmonizált szabályokat elfogadni. Tekintettel arra, hogy az EU-nak dedikált célja az egységes szabályozás, ez hazánkat is közvetlenül érinti. Ahogyan az a jelen tanulmányban részletesen bemutatásra is kerül, az uniós jogalkotó a digitalizáció és a technológia ezen területein a rendeleti szabályozás mellett döntött, ezáltal a rendeletek a magyar szabályozásnak is meghatározó részét képezik, közvetlenül alkalmazandóak a hatályuk alá tartozó kérdésekben.

A szabályozás koncepciója az európai értékeket, embereket helyezi a középpontba, előre mozdítva a digitális átalakulást. Ennek már egy szakasza 2010-2020 között is lezajlott,³ azonban a Digitális évtized 2030 szakpolitikai program létrehozásáról szóló határozat⁴ (a továbbiakban: határozat) az aktuális évtizedre vonatkozóan fogalmazza meg, hogy „kezelnie kell a stratégiai hiányosságokat és a magas kockázatú függőségeket, amelyek ellátási hiányhoz vagy kiberbiztonsági kockázatokhoz vezethetnek, valamint elő kell mozdítania a digitális

* A kutatás a Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János Kutatási Ösztöndíjának támogatásával valósult meg.

² <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/a-digital-future-for-europe/>

<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hu/sheet/64/az-europai-digitalis-menetrend>

³ <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hu/sheet/64/az-europai-digitalis-menetrend>

⁴ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2481 határozata

átalakulást.”⁵ Mindezek mellett a határozat kiemeli továbbá az adatmegosztási kérdéseket, személyes adatok védelmét az új technológiákkal kapcsolatosan.⁶

Kifejezetten a szabályozás megvalósítására vonatkozóan a határozat azt tartalmazza, hogy „Ahhoz, hogy harmonikus, inkluzív és folyamatos előrehaladás következzen be az Unióban a digitális átalakulás és a digitális célok elérése terén, átfogó, szilárd, megbízható, rugalmas és átlátható irányítási formára van szükség, amely az Európai Parlament, a Tanács, a Bizottság, valamint a tagállamok közötti szoros együttműködésen és koordináción alapul.”⁷

Emellett pedig a határozat állást foglal abban is, hogy „[a]z átláthatóság és a nyilvánosság részvételének biztosítása érdekében a Bizottságnak valamennyi érdekelt féllel együtt kell működnie. E célból a Bizottságnak szorosan együtt kell működnie az érdekelt felekkel, többek között a civil társadalommal és a magán- és közszférabeli szereplőkkel, például az oktatási és képzési vagy az egészségügyi ágazat közjogi intézményeivel, és konzultálnia kell velük az uniós szintű digitális transzformáció felgyorsítását célzó intézkedésekről.”⁸

A digitális ökoszisztémákhoz szűkebben kapcsolódó célok között említhető a határozat 3. cikke, amelyben kiemelésre kerülnek olyan szempontok, amelyek aztán a konkrét rendeletekben is visszaköszönnek, speciális kötelezettségeket állapít meg a jogalkotó ezek megvalósítása érdekében. Ilyen általános cél többek között az emberközpontúság, a biztonság, valamint a fenntartható ökoszisztémák alkalmazása.⁹

Bár a digitális világ szabályozásában általában a korlátozásokra gondolunk elsőként, fontos megemlíteni, hogy a Digitális Európának nem célja az innováció letörése, kifejezetten célul tűzi ki, hogy a vállalkozások használjanak felhőszolgáltatás, big datát, mesterséges intelligenciát,¹⁰ mindössze átláthatóbbá, biztonságosabbá kívánja tenni ezeknek a technológiáknak az alkalmazását a szabályozás által.

Ezenkívül az EU már megmutatta, hogy képes befolyásolni a globális dinamikát, és a szakértők ezt a szemléletet „*Brussels effect*” emlegetik. Az EU egyre inkább tudatában van annak, hogy képes befolyásolni a világ más részeinek politikáját a digitális technológiák terén, különös tekintettel arra, hogy a legújabb technológiák esetén az Egyesült Államok és Kína tölti be a piacvezető szerepet.¹¹

⁵ 2022/2481/EU határozat, preambulum (5) bekezdés

⁶ 2022/2481/EU határozat, preambulum (16) bekezdés

⁷ 2022/2481/EU határozat, preambulum (22) bekezdés

⁸ 2022/2481/EU határozat, preambulum (39) bekezdés

⁹ 2022/2481/EU határozat, preambulum 4. cikk (1) bekezdés 3. a) és c) pontok

¹⁰ 2022/2481/EU határozat, preambulum 4. cikk (1) 3. pont

¹¹ Giovanni De GREGORIO: What is digital constitutionalism? A view from Europe. November 2022, <https://www.ippi.org.il/digital-constitutionalism-in-europe/>

A digitális egységes piaci stratégia keretében a Bizottság közleményt adott ki, amelyben hangsúlyozta, hogy biztosítani kell, hogy az online platformok „megvédjék az alapvető értékeket”, és növeljék az „átláthatóságot és a méltányosságot a felhasználók bizalmának fenntartása és az innováció védelme érdekében”. Ennek oka az online platformoknak az információkhoz és tartalmakhoz való társadalmi hozzáférés biztosításában betöltött szerepe, és ennek következtében a felhasználók alapvető jogaira gyakorolt hatásuk. A Bizottság hangsúlyozta, ez a szerep szélesebb körű felelősséggel jár.

Jelen tanulmány keretein túlmutat az, hogy a Digitális Európa szabályozási terv keretében megszületett vagy készülő valamennyi rendeletet áttekintse, így kifejezetten a digitális ökoszisztémák, platformok működési, valamint az MI sajátosságaihoz kapcsolódó rendeletek képezik.

2. A digitális ökoszisztémák sajátosságai

A digitális piacok, illetve közösségi oldalak az elmúlt húsz évben óriási fejlődésen mentek keresztül, szinte a semmiből nőttek fel, és lettek megkerülhetetlen szereplők a ma meghatározó óriásvállalkozások. A kereskedelem területén a 2000-es évek elején kezdett elterjedni az eBay, de még különlegesnek számított az online vásárlás.¹² A közösségi média szolgáltatók közül példaként említhető a Facebook, amely 2004-ben indult el,¹³ kezdetben leginkább a fiatalabb korosztály szabadidős tevékenységéhez kapcsolódott. A 2010-es évektől kezdve vált jelentőssé a platformok felfutása, váltak a mindennapi életünk részévé.¹⁴ Azóta a tájékozódás, információkhoz való hozzáférés egyik meghatározó színterévé vált, bebizonyosodott az is, hogy olyan eszközzé vált, amely alkalmas akár a közvélemény – adott esetben konkrét események, választások – befolyásolására.¹⁵ A telefont, hagyományos médiát, áruházakat is kezdik kiváltani, ezért olyanok is a használatára kényszerülnek, akik eredetileg nem is az ő szolgáltatásaikat választották volna. Az online szolgáltatások térnyerésére pedig a 2020-as koronavírus világjárvány is csak rátett, mivel az emberek a kötelező távolságtartás, bezárt boltok mellett még inkább az online szolgáltatások felé fordultak, valamint az

¹² Az Ebay alapítása 1998-ban volt, de a 2000-es években kezdett elterjedni, komoly bevételre, piaci részesedésre szert tenni.

¹³ A Facebook 2004. február 4-én kezdte meg a működését, akkor még Thefacebook néven, azóta óriásira nőtt, a jelenleg Meta néven futó céghez tartozik a Facebook mellett az Instagram és a WhatsApp is.

¹⁴ ZÓDI Zsolt: Az európai platformszabályozás jellegzetességei. Platformjog és felhasználóvédelem. *In Medias Res* 2022/1. 66.

¹⁵ Lásd ehhez bővebben: Fernando MIRÓ-LLINARES – Jesús C. AGUERRI: Misinformation about fake news: A systematic critical review of empirical studies on the phenomenon and its status as a ‘threat’. *European Journal of Criminology* Volume 20, Issue 1., valamint Grinberg N, Joseph K, Friedland L, Swire-Thompson B, Lazer D.: Fake news on Twitter during the 2016 U.S. presidential election. *Science*. 2019.

információszerzésben is meghatározóvá váltak, magukkal hozva ezzel az álhírek terjedésének problémáját. A világjárvány sajátos gazdasági helyzetet teremtett, amely egyes cégeknek és iparágaknak – többek között a technológia területén – előnyös volt, míg másokat hátrányosan érintett. A válság utolsó évében az emberek és a vállalkozások még nagyobb keresletet mutattak arra, amit a techóriások kínáltak. Továbbá a járvány és a korlátozások lefutásával az emberek felismerték az online szolgáltatások adta kényelmi lehetőségeket, megszokottá vált számukra az online vásárlás vagy a home office munkavégzés, amelyekhez szintén a már ismertetett cégek szolgáltatásait veszik igénybe.¹⁶ Mindezek mellett a tájékozódásban, illetve az ahhoz kapcsolódó téves információk, összeesküvés-elméletek terjedésében sem következett nyugvópont, mivel a járványt követően egyéb olyan események történtek, témák kerültek a figyelem középpontjába, amelyek terjedésében a közösségi médiának jelentős szerepe van.¹⁷

A digitális piacok szereplői meghatározóvá váltak továbbá mint hirdetési felület, jelentős számú felhasználó látogatja ezeket az oldalakat folyamatosan, ráadásul a működési modelljük alkalmas arra, hogy a hirdetéseket előre sorolja, vagy a felhasználók korábbi aktivitásának megfelelően célzottan jelenítse meg. Mindezek mellett az online platformok gyakorlatilag új szakmákat, foglalkozásokat teremtettek, megjelentek az influenszerek, tartalomgyártók, vagy akár idesorolhatók azok a munkavállalók, akik a hagyományos marketinges feladatok helyett már kifejezett munkáltatójuk közösségi média menedzselésével foglalkoznak.¹⁸

Az online platformokon a nagyszámú felhasználókkal és az általuk megosztott, feltöltött tartalmakkal hatalmas mennyiségű, nagyon gyorsan változó és változatos adatok¹⁹ birtokában, ezek feldolgozásával, hasznosításával, akár értékesítésével piaci előnyre tehetnek szert. A már ismertetett területek mellett pedig a 2020-as években a MI fejlesztése, használata is jelentősen felgyorsult, amelynek alkalmazása szintén jelen van a digitális piacokon mind a tartalmak moderálása, mind pedig az ajánlórendszer alkalmazása, adatok elemzése során.

3. A digitális ökoszisztémák

A digitális térnek, digitális piacoknak az előző fejezetben ismertetett sajátosságait és az azokból fakadó előnyöket igyekeznek maximálisan kihasználni a digitális ökoszisztéma alapú működési

¹⁶ Antonia AFFINITO –ALESSIO BOTTA – Giorgio VENTRE: The impact of covid on network utilization: an analysis on domain popularity. 2020. DOI: 10.1109/CAMAD50429.2020.9209302

¹⁷ SHU–MIN HOU – WEN-CHENG FU – SHAO–YI LAI: Exploring Information Warfare Strategies during the Russia–Ukraine War on Twitter. *The Korean Journal of Defense Analysis* Vol. 35, No. 1, March 2023, 19 – 44 DOI: <https://doi.org/10.22883/kjda.2023.35.1.002>

¹⁸ Bővebben erről: Catalina GOANTA – Sofia RANCHORDAS (eds.): The Regulation of Social Media Influencers. *Edgar Law, Technology and Society Series*, 2020.

¹⁹ Maddalena FAVARETTO – Eva De CLERCQ – Christophe Olivier SCHNEBLE – Bernice Simone ELGE: What is your definition of Big Data? Researchers' understanding of the phenomenon of the decade. <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0228987>

modellt választó cégek. A digitális ökoszisztéma meghatározását már önmagában is nehezíti, hogy egységes fogalmat jelenleg nem találunk rá. Alapvetően az elnevezés a biológiában is alkalmazott ökoszisztéma fogalomra vezethető vissza, amely egy rendszernek a minden résztvevőre kiterjedő, összehangolt, egymásra épülő működését írja le. Éppen a felsoroltakban tér el a digitális ökoszisztéma működése a hagyományos üzleti modellektől. A digitális ökoszisztéma kihasználja ezt a kölcsönhatást, és egyszerre épít a benne résztvevő nagyszámú szereplőre és eszközökre, kihasználva ennek a hálózat jellegű rendszernek a felépítését.²⁰

A digitális ökoszisztéma alapú működés előnyeit igazolja az is, hogy számos, a világgazdaságban kiemelkedő szereplő (például Amazon, Meta-Facebook) ezt a működési modellt választotta, és alkalmazza jelenleg is. Éppen ezeknek a vállalatoknak a működése, digitális piacokon történő egyre nagyobb térnyerése készítette arra az EU-t is, hogy valamilyen hatékony szabályozási modellt dolgozzon ki a felhasználók, fogyasztók kiszolgáltatottságának csökkentésére, az őket érő kockázatoknak a mérséklésére, valamint a kisebb vállalatok piaci versenyképességeinek fenntartására.²¹

Az internettel, technológiai újításokkal összefüggő kérdések, és így különösen a digitális ökoszisztéma kiterjedt hálózatainak sajátossága, hogy szinte minden esetben túlnyúlnak az egyes államok határain. Ennek érdekében az EU a saját területén egységes fellépést célozva rendeletként teremti meg a szabályozás alapját. Álláspontunk szerint már ennek a problémakörnek a szabályozási előzményéhez kapcsolható a jelenleg is hatályban lévő általános adatvédelmi rendelet²² (GDPR) elfogadása, amely szintén azon a felismerésen alapult, hogy különösen a nemzetközi, internetes felületen elérhető vállalatok hatalmas mennyiségű felhasználó személyes adatát kezelik nehezen ellenőrizhető módon, azokat közvetve vagy közvetlenül hasznosítva pedig akár jelentős haszonra is tesznek szert a digitális piacokon.

4. A digitális ökoszisztémákat érintő legfontosabb uniós jogszabályok

²⁰ Sergey Yevgenievich BARYKIN – Irina Vasilievna KAPUSTINA – Tatiana Viktorovna KIRILLOVA – Vladimir Konstantinovich YADYKIN – Yevgenii Aleksandrovich KONNIKOV: Economics of Digital Ecosystems, *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, Volume 6, Issue 4. 1.2020, 124, ISSN 2199-8531, <https://doi.org/10.3390/joitmc6040124>.

²¹ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2065 rendelete (2022. október 19.) a digitális szolgáltatások egységes piacáról és a 2000/31/EK irányelv módosításáról (digitális szolgáltatásokról szóló rendelet) (a továbbiakban: DSA) valamint Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/1925 rendelete (2022. szeptember 14.) a digitális ágazat vonatkozásában a versengő és tisztességes piacokról, valamint az (EU) 2019/1937 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (digitális piacokról szóló jogszabály) (a továbbiakban: DMA) rendeletek céljaként fogalmazódik meg.

²² Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet)

A technológia rohamos fejlődésével és az új technológiák egyre szélesebb körben történő alkalmazásával azonban további olyan szabályozási területek kerültek előtérbe, amelyek esetében az EU az egységes szabályozás, vagyis a rendeletalkotás mellett döntött. Ennek az egyik lépése volt a már hivatkozott DSA-DMA rendeletek elfogadása, amelyeknek hatályba lépési folyamata, alkalmazásuk kezdete jelenleg is tart.²³ Álláspontunk szerint idekapcsolható még a legfrissebb technológiai változásokat is követni igyekező MI szabályozására vonatkozó rendelet is,²⁴ mivel az említett cégek rendszeresen használnak MI alapú rendszereket a digitális ökoszisztéma kihasználása során, valamint a nagy mennyiségű adat felhasználásakor, az egyes adatok kategorizálásában.

Bár első megközelítésben mondhatnánk azt, hogy eltérő szabályozási területekről beszélünk, valójában, ha valaki az online piacon működik, egy digitális ökoszisztéma alapú működést alkalmaz, vagy annak alkalmazását tervezi, akkor a fenti jogszabályok közül szinte biztosan mindegyik meg fogja határozni a jogszerű működésének a kereteit. Mindezekre tekintettel pedig álláspontom szerint szükséges ezeket a rendeleteket összefüggésében is áttekinteni, különösen vizsgálva azokat a szabályozási megoldásokat, amelyet ezekre a szolgáltatókra nézve igyekeznek megvalósítani.

A fenti megközelítést támasztja alá az is, hogy már korábban is azonosították, hogy a digitális piacok rendelkeznek olyan sajátosságokkal, amelyekre nehezen adható egy-egy jogág alapján válasz, így az EU is végül a több terület egymással összehangolt szabályozási megoldása felé indult el.²⁵

²³ A DMA 2022. november 1. napjával lép hatályba és amelyet 2023. május 2-től kell alkalmazni. A DSA 2022. november 16-án lépett hatályba, és 2024. február 17-ig lesz közvetlenül alkalmazandó az EU-ban. A nagyon nagy platformoknak és a nagyon nagy online keresőmotoroknak azonban korábban – legfeljebb négy hónappal azután, hogy az Európai Bizottság kijelölte őket – teljesítenie kell a DSA szerinti kötelezettségeiket. A Bizottság 2023. április 25-én jelölte ki a nagyon nagy platformok első csoportját. Lásd bővebben erről Kelemen Bence KIS – Balázs HOHMANN: Is There Anything New Under the Sun? A Glance at the Digital Services Act and the Digital Markets Act from the Perspective of Digitalisation in the EU. *Croatian Yearbook of European Law and Policy*. Vol. 19., No. 1. <https://doi.org/10.3935/cyelp.19.2023.542>, valamint Gergely GOSZTONYI – Ewa GALEWSKA– Andrej Školikay: Challenges of Monitoring Obligations in the European Union's Digital Services Act. *ELTE Law Journal*. 2024/1. <https://doi.org/10.54148/ELTELJ.2024.1.45>, TÓTH András: Az online platformok európai szabályozása. *In Medias Res*. 2022/ 2. <https://doi.org/10.59851/imr.11.2.6>

²⁴ Az AI Act 2024. augusztus 1. napján lépett hatályba. A tagállamoknak 2025. augusztus 2-ig kell kijelölniük az illetékes nemzeti hatóságokat, amelyek felügyelik az MI-rendszerekre vonatkozó szabályok alkalmazását és piacfelügyeleti tevékenységet végeznek. A rendelet rendelkezéseinek jelentős részét 2026. augusztus 2-től kezdve kell alkalmazni. Az elfogadhatatlan kockázatot jelentőnek ítélt mesterséges intelligenciával működő rendszerekre vonatkozó tilalmak azonban már hat hónap elteltével alkalmazandók lesznek, míg azon rendelkezések, amelyek az általános célú MI-modellekre vonatkoznak, a hatályba lépéstől számított 12 hónap elteltével lesznek alkalmazandók.

²⁵ PÜNKÖSTY András: Merre tart az európai platformszabályozás? – Áttekintés a platformok szabályozásnak versjogi ösztönzőiről, valamint a fúziókontroll lehetséges fejlesztéséről. In TÖRÖK Bernát – ZÓDI Zsolt (szerk.): *Az internetes platformok kora*. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2022. 175.

Számos olyan hasonlóságot azonosíthatunk már a rendeletek szövegezésében, szabályozási megoldásaiban, amelyekből szintén jól látható, hogy azonos piaci szereplőket céloznak, és hasonló intézkedések alkalmazása mellett döntenek:

Az adott részterület sajátosságaira fókuszáló rendelkezések mellett mindegyik rendelet esetében egyértelműen látszik a digitális piacok sajátosságából adódó jellegre történő reakció, vagyis mindegyik rendelet, olyan módon közelíti meg a hatályt, hogy minden szolgáltatóra kiterjeszti, aki az EU-ban nyújt szolgáltatást,²⁶ és nem a cég székhelyéhez köti azt, ezzel elérve, hogy az EU-n kívüli piaci szereplők is kötelesek legyenek megtartani a rendelkezéseket, ne lehessen a rendeleteket a harmadik országokban székhellyel rendelkezőknek megkerülni.

A rendeletek szabályozási koncepciójában szintén azonos elemnek tekinthető, hogy nagyban igazodnak piaci szereplő méretéhez és gazdasági szerepéhez. Egyes esetekben maga a szabályozás is kifejezetten a piacon betöltött szerepből indul ki, például a kapuórként történő minősítés²⁷ vagy a DSA-ban a szolgáltatók kötelezettségeket meghatározó kategóriákba sorolása,²⁸ de abszolút közös elemnek tekinthető a rendeletekben, hogy a bírságoknak nem tételes összegeket jelölnek meg, hanem a jogsértő árbevételéhez igazodik annak összege.

A rendeletek elfogadásának indokaként is megtaláljuk a kockázatok mérséklését célként, ezek a konkrét szabályokban is visszaköszönnek. Az AI Act-ben pedig kifejezetten kockázatalapú megközelítést találhatunk arra vonatkozóan, hogy a MI alkalmazása, fejlesztése során milyen szabályokat szükséges betartani.

²⁶ DSA 2. cikk (1) bekezdés: Ez a rendelet az olyan igénybe vevők részére kínált közvetítő szolgáltatásokra vonatkozik, amelyeknek, illetve akiknek a letelepedési helye az Unióban található vagy akik, illetve amelyek az Unióban találhatók, függetlenül az említett közvetítő szolgáltatást biztosító szolgáltatók letelepedési helyétől.

DMA 2. cikk (2) bekezdés: Ez a rendelet a kapuőrök által az Unióban letelepedett üzleti felhasználók részére vagy az Unióban letelepedett vagy ott tartózkodó végfelhasználók részére nyújtott vagy kínált alapvető platformszolgáltatásokra vonatkozik, függetlenül a kapuőrök székhelyétől vagy tartózkodási helyétől és a szolgáltatásnyújtásra egyébként alkalmazandó jogtól.

GDPR 3. cikk (1) bekezdés: E rendeletet kell alkalmazni a személyes adatoknak az Unióban tevékenységi hellyel rendelkező adatkezelők vagy adatfeldolgozók tevékenységeivel összefüggésben végzett kezelésére, függetlenül attól, hogy az adatkezelés az Unió területén történik vagy nem.

A MI rendelet 2. cikk (1) bekezdése értelmében ez a rendelet a következőkre vonatkozik:

a) az MI-rendszereket az Unióban forgalomba hozó vagy üzembe helyező szolgáltatók, függetlenül attól, hogy ezek a szolgáltatók letelepedési helye az Unióban vagy harmadik országban található-e;

b) az MI-rendszerek Unión belüli felhasználói;

c) az MI-rendszerek harmadik országban található szolgáltatói és felhasználói, ha a rendszer által előállított kimenetet az Unióban használják.

²⁷ A DMA 3. cikke határozza meg a kapuőrré minősítés feltételeit, amelyben meghatározó szempont az éves forgalom, végfelhasználók és üzleti felhasználók száma is.

²⁸ A DSA alkalmazása során szintén meghatározó szempont az, hogy az egyes szolgáltatók milyen szerepet töltenek be a piacon, itt említhető példaként a 33. cikk, amely az online óriásplatformok és nagyon népszerű online keresőmotorok speciális szabályait rögzíti. Ezzel kapcsolatban a Bizottság is közzétett magyarázatot arra vonatkozóan, hogy a DSA hogyan terjed ki az egyes szolgáltatók típusaira. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/digital-services-act_hu?fbclid=IwAR0q3ukJ8IGgF5O08kPDPeLvF-2dhXUd976v1waQuY6F-xI3apVMFFpLCyY

Az előzőekkel szorosan összefüggő törekvés, amely megjelenik a rendeletben az a felhasználók fogyasztók védelme, valamint az óriásvállalatokkal szembeni kiszolgáltatottság, esetleg információhiány csökkentése (információs aszimmetria), ezzel összefüggő adatvédelem megfelelő biztosítása.²⁹ Akár a fogyasztók kiszolgáltatottságát csökkentő intézkedés egyik típusának is tekinthető, de valamennyi rendelet nagy figyelmet fordít arra, hogy a digitális piacon jelen lévő szereplők minél inkább átlátható módon működjenek, dokumentált tevékenységgel rendelkezzenek, ezáltal ellenőrizhetővé váljanak.

A fent kifejtettekkel összefüggésben további közös pont a szabályozási megoldásokban, hogy azok nem csak a problémák felmerülése esetén kötelezik arra a szolgáltatókat, hogy megoldást találjanak, hanem kiterjedt *ex ante* szabályozást vezetnek be, számos olyan kötelezettséget telepítve a szolgáltatókra, amelyek teljesülését biztosítaniuk kell.³⁰ Ezen megoldás alkalmazása esetén pedig meghatározó a szabályozottaknak, jelen esetben magunknak a platformoknak a bevonása.

Ahogy arra már a tanulmány korábbi részében is utaltam, a szabályozási hasonlóság azon alapul, hogy a digitális ökoszisztéma alkalmazói, szereplői olyan technológiákat alkalmaznak, amelyek valamilyen módon mindegyik rendelet szabályozási tárgykörét érintik. Ezenkívül számos más terület is vizsgálható lenne, ideértve például az adatgazdaság működésének mélyebb jogi elemzését, az új kiberbiztonsági szabályozási kihívások feltárását, valamint a különböző szektorspecifikus szabályozások áttekintését.

5. A kockázatalapú szabályozás

A „kockázat-társadalom” (*risk society*),³¹ ahogyan ma ezt a kifejezést használják, olyan társadalom, amelyben a kockázat mint tényező meghatározó szerepet játszik a jogi szabályozásban. A technológiával összefüggésben ez azt jelenti, hogy a jog csak annyiban reagál, amennyiben az szükséges a technológiához kapcsolódó kockázatok csökkentéséhez, és végső soron olyan keretet hoz létre, amely a különböző scenáriók között a megfelelő és arányos egyensúly megteremtésére törekszik. A kockázat ebben az összefüggésben annak a

²⁹ A hivatkozott rendeletek preambulumbekzdéseiben többszörösen visszatérő elemként találjuk meg a felhasználók védelmét, alapvető jogok védelmének biztosítását, átláthatóságot, kockázatok csökkentését célzó rendelkezéseket. Lásd ehhez még: Peter J. van de WAERDT: Information asymmetries: Recognizing the limits of GDPR on the data-driven market. Computer Law & Security Review Volume 38 2020., valamint Natali HELBERGER et. al.: *EU Consumer Protection 2.0 Structural asymmetries in digital consumer markets*. The European Consumer Organisation, 2021.

³⁰ ZÓDI Zsolt: A platformszabályozás megold(hat)atlan dilemmái. In.: TÖRÖK Bernát – ZÓDI Zsolt (szerk.): *Digitalizáció a társadalomban – Tanulmányok az új technológiák társadalmi-jogi hatásairól*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2023. 81.

³¹ Ulrich BECK: *Risk society - Towards a new modernity*. University of Munich, Munich, 1992.

valószínűségnek a kombinációját jelenti, hogy egy meghatározott veszély egy adott technológia használatának eredményeként bekövetkezik, valamint az említett veszély következményeinek nagyságát.

A jogszabályoknak való megfelelés szükségszerűen megnövekedett terhekkel jár a piaci szereplők számára, a kockázatalapú szabályozás célja a túlszabályozás minimalizálása, miközben elősegíti a hatékonyabb, átláthatóbb és tisztességesebb működést. Az ilyen költségek csökkentése érdekében a kockázatalapú szabályozás a kockázatot eszközként használja a konkrét veszélyekkel arányos végrehajtási stratégiák kialakításához, valamint a jogérvényesítési beavatkozások kockázati értékelések alapján történő meghatározásához. A COVID-19 világjárvány is rávilágított arra, hogy a szabályozás milyen akadályokat gördíthet a reagálási szükségletek elé, ha nem áll összhangban a kockázatalapú megközelítéssel, és nem elég rugalmas a szabályozási keret.

A kockázatalapú szabályozás Európában eredetileg az új technológiák és iparágak által a környezetre, valamint az emberi egészségre és biztonságra jelentett kockázatokra adott válaszként alakult ki, és csak később terjesztette ki e szabályozási rendszer alkalmazását. A digitális egységes piaci stratégia elindítása óta az EU egyre inkább erre a jogalkotási megközelítésre támaszkodik a digitális technológiák kezelésében, illetve meghatározóbb szerepet kap a digitális piacok és a társadalom szabályozásában. Ez különösen az adatok, az online tartalom és a MI területén a közelmúltban történt jogalkotási törekvésekben mutatkozik meg.

A DSA és az AI Act közös eljárási elemmel rendelkezik: ösztönzik az érintett szabályozási címzetteket – az online platformokat és az MI szolgáltatókat/üzemeltetőket –, hogy compliance rendszereket hozzanak létre, amelyek célja az egyénekre és a társadalomra gyakorolt kockázatok csökkentése. Ez egy fontos metszéspontot jelöl az uniós digitalizációt érintő jogi szabályozásban. Mindkét jogi keret értelmében a szabályozási címzettek nemcsak utólag (*ex post*) kötelesek kockázatelemzést végezni, miután a kár bekövetkezett, hanem előzetesen (*ex ante*) is, hogy megfelelő intézkedésekkel minimalizálják a kockázatok – lehetőség szerint még azok megvalósulása előtt.

Megvizsgálva az említett rendeleteket, a DSA is kockázatalapú megközelítést alkalmaz, különösen a tartalom-moderálási gyakorlatokra vonatkozó új szabályokban. A DSA a szolgáltatók több kategóriáját határozza meg a digitális ökoszisztémában elfoglalt szerepük szerint (tárhelyszolgáltatók; közvetítő szolgáltatók, valamint online platformok; és az online óriásplatformok, valamint a nagyon nagy online keresőmotorok). Mindegyik kategóriára különböző átvilágítási kötelezettségek vonatkoznak, növekvő sorrendben. A DSA a következő

egyszerű, mégis fontos feltételezésre támaszkodik: minél nagyobb egy online platform, annál nagyobb a hatása, és ennél fogva annál nagyobb kockázatot jelent a felhasználókra és a társadalomra nézve. Az átlátható és biztonságos online környezet biztosítását célzó aszimmetrikus megközelítés (*asymmetric by design*) révén a DSA könnyedén azonosítható kockázatalapú szabályozásként.³² Megemlítendő, hogy a DSA azonban egy méretalapú kritériumot fogadott el ahelyett, hogy egy kifejezetten kockázatalapú modellt követne, mint például ahogy ezt teszi az AI Act. Ebben a tekintetben, bár a platform mérete hatással lehet a kockázati kitettség szintjére, kevésbé befolyásolja a kockázatértékelés egyéb releváns változóit, azaz a káros következmények valószínűségét és súlyosságát. A platformok sajátosságai és közös jellemzői azonban indokolhatják ezt a méretalapú megközelítést. Ennek oka, hogy a platform mérete a hálózati hatásra összpontosító kontextusban a kockázati szintek megfelelője, ami nem feltétlenül igaz más területeken – például a MI területén –, ahol a MI rendszerek alkalmazása sokféleképpen lehetséges.³³ Például általános szempontból az önálló MI-szolgáltatások, mint például a generatív MI, amely a felhasználó által adott utasítások alapján új tartalmat „hoz létre”, nem tartoznának egyik DSA kategóriába sem, mivel a tartalom MI-rendszerek általi szolgáltatása és terjesztése számos különböző és összetettebb folyamatot foglal magában, amelyek nem tartoznak a DSA hatálya alá. Érdekes azonban megemlíteni, hogy bizonyos esetekben már nehezebb meghúzni a határt az interneten kimerítően kereső önálló nagy nyelvi modellek és a „rendes” keresőmotorok között. Például a Google nemrégiben indított a vállalat „hagyományos” szolgáltatásait fogja átalakítani azáltal, hogy a felhasználóknak a világhálón található információkból kiválasztott, MI-vel generált válaszokat mutat be. Ezenkívül az olyan személyközi kommunikációs szolgáltatások, mint az e-mailek vagy a privát üzenetküldő szolgáltatások nem tartoznak a DSA-nak a tárhelyszolgáltatásokra vonatkozó rendelkezéseinek hatálya alá, és csak akkor vonatkozhatnak rájuk különleges követelmények, ha nyilvános csoportokon vagy nyílt csatornákon keresztül működnek. Ez a különbség azt jelenti, hogy az online platformokon a felhasználók egyéni interakcióinak csatornáiként kínált MI-alapú chatbotok elvileg nem tartoznak a fő szolgáltatásra vonatkozó DSA szabályok hatálya alá. Bonyolultabb kérdéseket vet fel már a generatív MI-termékek használata, amikor azokat a DSA rendelkezései alá tartozó platformokba ágyazzák, és a felhasználóknak egyedi szolgáltatásként kínálják. Ezek az eszközök vagy arra használhatók,

³² Zohar EFRONI: The Digital Services Act: risk-based regulation of online platforms. November 2021, <https://policyreview.info/articles/news/digital-services-act-risk-based-regulation-online-platforms/1606>,

³³ Alessandro MANTELERO: Fundamental rights impact assessments in the DSA. Verbassungblog, November 2022, <https://verfassungsblog.de/dsa-impact-assessment/>

hogy új tartalmak, például szövegek és képek létrehozására ösztönözzenek, vagy pedig arra, hogy bizonyos fokú közvetlen emberi beavatkozással segítsenek azok létrehozásában. Ha egy magánszemély vagy médiaszervezet egy online platformon keresztül közzéteszi vagy a nyilvánosság számára hozzáférhetővé teszi az általa kiválasztott, kezdeményezett és/vagy létrehozott mesterséges tartalmat, a jogi felelősség és a felelősségvállalás tekintetében ugyanazok a következmények érvényesülnek, mint más típusú tartalmak terjesztése esetén. Az online platformokra a DSA-ba beépített közvetítői felelősségvédelem vonatkozhat.³⁴

A kockázatok tekintetében a DSA például a GDPR-ral ellentétben, amely az alulról felfelé építkező szemléletet követve teljes mértékben az adatkezelőre és/vagy adatfeldolgozóra ruházza a kockázatértékelés és – csökkentés feladatait –, a négy általános kockázati réteg meghatározásával jelentősen csökkenti a szabályozás címzettjeinek (azaz ebben az esetben a közvetítő szolgáltatások nyújtójának) mérlegelési mozgásterét. A DSA egyes rendelkezései ugyanakkor továbbra is alapvető szerepet biztosítanak a szolgáltatóknak a szolgáltatásaik káros hatásainak csökkentésére és ezek mérséklésére irányuló megfelelő stratégiák folyamatos kidolgozásában. Ezt példázza mindenekelőtt az online óriásplatform és nagyon nagy online keresőmotorok azon kötelezettsége, hogy rendszeresen értékeljék „a szolgáltatásuk és a kapcsolódó rendszereik kialakításából vagy működéséből eredő rendszerkockázatokat az [Európai] Unióban”, és „az azonosított konkrét rendszerkockázatokhoz igazodó, ésszerű, arányos és hatékony enyhítő intézkedéseket vezessenek be”. A DSA nem ad általános meghatározást a rendszerszintű kockázatra, amely kifejezés leginkább a pénzügyi piacok és a pénzintézetek szabályozása terén ismert, ehelyett a rendszerkockázat újszerű kontextuális alkalmazását elsősorban azáltal vezeti be, hogy felsorol három konkrét rendszerkockázatot. Ezek az illegális tartalmak terjesztése, bizonyos alapvető jogokra (magánélet, véleménynyilvánítás szabadsága, diszkrimináció tilalma és a gyermekek jogai) gyakorolt negatív hatások, valamint a szolgáltatások szándékos manipulálása. Az említett intézkedések magukban foglalhatják a tartalommoderálási, valamint reklámmegjelenítési rendszerek alkalmazását, vagy előírhatják számukra, hogy magatartási kódexek és válságkezelési protokollok szerint működjenek. Továbbá a DSA értelmében ezek a szolgáltatók kötelesek évente kockázatértékelést elvégezni, amelynek keretében figyelembe kell venni, hogy bizonyos tényezők, többek között az ajánlórendszerek kialakítása, a feltételek, a hirdetési rendszerek és az adatokkal kapcsolatos gyakorlatok hogyan befolyásolják a rendszerszintű kockázatokat. Az értékelésnek azt is elemeznie kell például, hogy a botok és hamis fiókok használata hogyan

³⁴ Jordi CALVET-BADEMUNT – Joan BARATA: The Digital Services Act Meets the AI Act: Bridging Platform and AI Governance. TechPolicy.Press, 2024. <https://bitly.cx/W2cp>

befolyásolja ezeket a kockázatokat, és tekintettel kell lenni a sajátos regionális vagy nyelvi szempontokra is (lásd 2024-es romániai választást érintő TikTok-botrány).³⁵ A DSA tehát hibrid szabályozási megoldásként azonosítható, bár általános felépítése a kockázatok felülről lefelé történő kategorizálását követi, és azt közvetlenül az EU jogalkotói irányítják, fontos alulról felfelé irányuló jellemzőkkel egészül ki. Mind a jogalkotóknak, mind a szabályozott szereplőknek jobban és szisztematikusabban meg kell érteniük az online óriásplatformok működésével kapcsolatos új kockázatokat. Az elmúlt néhány év számos konkrét példát szolgáltat, mint például a Facebook-Cambridge Analytica botrány, vagy a közösségi média használata a COVID-19-hez kapcsolódó álhírek terjesztésére.³⁶

A kockázatokkal összefüggésben szükséges említést tenni az AI Act-ről is, amely nem kifejezetten az online platformokra, hanem általában a MI rendszerekre és azok fejlesztőire vonatkozóan fogalmaz meg megfelelési követelményeket.³⁷ E rendeletnek a központi elemét jelenti a már hivatkozott kockázatalapú megközelítés, amely koncepciójában azt jelenti, hogy az egyes MI rendszereket annak megfelelően sorolja be szigorúbb vagy kevésbé szigorú megfelelési csoportokba, hogy azok – a jogalkotó megközelítésében – mekkora kockázatot jelentenek a felhasználókra, illetve az ő alapvető jogaikra nézve. A mesterséges intelligenciáról szóló rendeletben az alulról felfelé irányuló modelltől a felülről lefelé irányuló modellre való áttérés még nyilvánvalóbb. Az AI Act négy kockázati kategóriát határoz meg, amelyek a MI rendszerekre alkalmazandók. Az AI Act kategóriái a következők: elfogadhatatlan kockázat, magas kockázat, korlátozott kockázat és minimális kockázat. A DSA-hoz hasonlóan ez a jogszabály is egyre szigorúbb követelményeket ír elő az egyes MI-vel kapcsolatos rendszerek kockázati szintjétől függően. Nemcsak a rendszerekre vonatkoznak követelmények, hanem a szolgáltatókat és a felhasználókat is bizonyos feladatok és kötelezettségek terhelik. Ez egy alapvetően felülről lefelé irányuló rendelet, például egy olyan MI rendszer, amely

³⁵ A Bizottság 2024. december 5-én adatmegőrzési végzést adott ki a TikTok számára, amely kötelezi a platformot a választási folyamatokkal és az uniós polgári párbeszéddel kapcsolatos rendszerszintű kockázatokra vonatkozó adatok megőrzésére. A végzés az európai uniós nemzeti választásokra vonatkozik 2024. november 24. és 2025. március 31. között. Ezzel párhuzamosan a Bizottság hivatalos eljárást indított a TikTok ellen a DSA feltételezett megsértése miatt. Az eljárás középpontjában a választások integritását és a polgári közbeszédet érintő kockázatok megfelelő értékelése és mérséklése áll. A Bizottság vizsgálja, hogy a TikTok megfelelően figyelembe vette-e a nemzeti választások regionális és nyelvi sajátosságaiból eredő kockázatokat, különös tekintettel a 2024. november 24-i romániai választásra. A vizsgálat alapját a román hatóságok által nyilvánosságra hozott titkosszolgálati jelentések, harmadik felek elemzései, a TikTok által benyújtott kockázateértékelési jelentések és belső dokumentumok, valamint a Bizottság információkéréseire adott válaszok képezik. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_6487

³⁶ Zohar EFRONI: The Digital Services Act: risk-based regulation of online platforms. November 2021, <https://policyreview.info/articles/news/digital-services-act-risk-based-regulation-online-platforms/1606>, Joan BARATA et al.: Unravelling the Digital Services Act package. European Audiovisual Observatory, Strasbourg 2021.

³⁷ AI Act 2. cikk (1) bekezdés

elfogadhatatlan kockázatot jelent az emberi jogokra nézve, a rendelet értelmében teljes mértékben tiltva lesz, míg a minimális kockázatú rendszerek esetében a magatartási kódexek elfogadásán alapuló (az Európai Bizottság által szorgalmazott) önszabályozási mechanizmus alkalmazandó.

Az AI Act is foglalkozik a rendszerkockázatokkal, azonban ennek a jelentése az AI Act-ben és a DSA-ban nem azonos, bár sok hasonlóságot mutat. Az AI Act 3. cikkének 65. pontja szerint a „rendszerszintű kockázat: az általános célú MI-modellek nagy hatású képességeire jellemző kockázat, amely – a modellek jelentős elterjedtsége miatt, vagy a népegészségre, a biztonságra, a közbiztonságra, az alapvető jogokra vagy a társadalom egészére gyakorolt tényleges vagy észszerűen előrelátható negatív hatások révén – olyan jelentős hatást gyakorol az uniós piacra, amely nagy léptékben továbbterjedhet az értékláncban”. A modellekről feltételezhető, hogy „nagy hatású képességekkel” rendelkeznek, ha a tanításukhoz használt számítások kumulatív mennyisége lebegőpontos műveletekben mérve nagyobb, mint 1025, ugyan az AI Act csak annyit rögzít ezzel kapcsolatban, hogy „nagy hatású képességek az olyan képességek, amelyek megfelelnek a legfejlettebb általános célú MI-modellekben rögzített képességeknek, vagy meghaladják azokat”. Ez ma a piacon lévő modellek nagy részét magában foglalja, az OpenAI GPT-4 és talán a Google Gemini is rendszerkockázattal rendelkező modelleknek tekinthetők.³⁸ Az AI Act továbbá egyértelművé teszi, hogy az online óriásplatformokba vagy a nagyon nagy online keresőmotorokba beágyazott MI-rendszerek a DSA kockázatkezelési keretrendszerének hatálya alá tartoznak. Az AI Act hozzáteszi, hogy ha az MI-modellek megfelelnek a DSA rendszerkockázati kötelezettségeinek, akkor vélelmezhető, hogy az AI Act kötelezettségeinek is megfelelnek, kivéve, ha olyan jelentős rendszerkockázatok merülnek fel, amelyekre a [DSA] nem terjed ki.

A DSA nagyobb hangsúlyt fektet az információszabadságra, míg az AI Act a közegészségügyre és a közbiztonságra. Ugyanakkor az adott technológia (nagyméretű online platform; MI) használatából eredő, bármely alapjogot érintő valamennyi konkrét kockázatot mindkét esetben általában elemezni kell.

A két jogszabály szerinti kötelezettségek legalább részben átfedik egymást a generatív MI-technológiákat alkalmazó hibrid platformok esetében (például a Bing beágyazott generatív MI-val, a LinkedIn MI-val feljavított posztokkal vagy az X MI-generált tartalommal). Egyetértve azzal a nézettel, hogy az egyik technológia kockázatértékelésénél figyelembe kell venni, hogy az kapcsolódik a másikhöz. A generatív MI-t nem csak a tipikus rendszerszintű kockázatok

³⁸ Jordi CALVET-BADEMUNT – Joan BARATA: The Digital Services Act Meets the AI Act: Bridging Platform and AI Governance. TechPolicy.Press, 2024. <https://bitly.cx/W2cp>

szempontjából kellene vizsgálni, mint például az AI Act alapján generált információkban megjelenő elfogultság (*bias*) vagy diszkrimináció, hanem azt is figyelembe kell venni, hogy az ilyen torzított tartalmak vagy egyéb kockázatok még szélesebb körben terjedhetnek azáltal, hogy az MI-t nagy online platformokhoz kapcsolják. Ha egy konkrét eseten keresztül vizsgáljuk, akkor az AI Act alapján a rendszerszintű kockázatok vizsgálatakor például figyelembe kell venni azt a tényt, hogy a Bing alapjául szolgáló MI-modell által szolgáltatott eredmények beépülnek egy klasszikus internetes keresésbe. Fordítva pedig, a DSA esetén meg kell vizsgálni, hogy az ilyen MI-technológiák használata milyen mértékben befolyásolja a platform egészének rendszerszintű kockázatait, például a hamis információk terjesztése vagy a véleménynyilvánítás szabadságának védelme tekintetében. Ez vonatkozik többek között a hagyományos, de különösen a generatív MI használatára olyan platformokon, mint a Facebook, az X/Twitter, de a LinkedIn is. Ezek az összefüggések egy integratív, átfogó kockázatelemzést tesznek szükségessé. Egy ilyen elemzésnek három dolgot kellene tartalmaznia: a platformspecifikus kockázatokat, amelyekre a DSA összpontosít, az MI-re vonatkozó kockázatokat, amelyekkel az AI Act foglalkozik, és továbbá a technológiai összefonódásból eredő hatásokat. Például nem elegendő a tanító adatbázist egyszerűen különböző adatpontokkal gazdagítani és szűrőket alkalmazni a diszkriminatív eredmények csökkentése érdekében; erőfeszítéseket kell tenni az ilyen MI-eredmények terjedelmének csökkentésére is a platformon. Az MI és a platform kockázatának kezeléséhez szükséges ésszerű erőfeszítés ezért általában nagyobb, mintha a technológiákat elszigetelten alkalmaznák (azonos MI platform nélkül vagy azonos platform generatív MI nélkül).³⁹

Különbségeik ellenére mindkettő jogszabály közös vonásokkal rendelkezik. Együttesen azt jelzik, hogy az EU új szakaszba lépett a digitális szakpolitikák történetében. Különösen ezen jogszabályok jól mutatják az EU fejlődő digitális alkotmányossági (*digital constitutionalism*)⁴⁰ megközelítését. Mindkettő rendelet a kockázat szervező elvén alapul, és arra törekszik, hogy egyensúlyt teremtsen az innovációra és a nemzetközileg versenyképes digitális egységes piac megteremtésére helyezett gazdaságorientált hangsúly és a demokratikus értékek, köztük az egyéni jogok és szabadságok védelmének érdeke között. A különböző érdekek és értékek közötti, a kockázati stratégia segítségével történő egyensúlyozás eredendően alkotmányos jellegű, és megmutatja azt az elmozdulást, amely az uniós intézmények (a Bíróságtól kezdve)

³⁹ Philip HACKER: The AI Act between Digital and Sectoral Regulations. Bertelsmann Stiftung, 2024. 17-18.

⁴⁰ Lásd erről bővebben Giovanni De GREGORIO: Digital Constitutionalism in Europe, Oxford: University of Oxford, 2022.

digitális technológiákkal kapcsolatos megközelítését jellemzi.⁴¹ Továbbá mind az AI Act, mind a DSA algoritmus auditálási kötelezettségeket ír elő a jogszabályoknak való megfelelés és az átlátható működés biztosítása érdekében. Ezenkívül mindkét jogszabály külön figyelmet fordít a digitális szolgáltatások vagy a MI rendszerek kialakításából, működéséből és használatából eredő kockázatokra, figyelembe véve azok alapvető jogokra gyakorolt káros hatásait, és az emberi jogok védelmének közös megközelítését követve a kockázatértékelésen alapuló ex ante stratégiát fogad el. Az AI Act külön emberi jogi hatásvizsgálat elvégzését teszi kötelezővé – a GDPR szerinti adatvédelmi hatásvizsgálat mellett – a magas kockázatú MI rendszerek esetén, és a DSA esetében is a hatásvizsgálat szerves részét kell képeznie.

6. Átláthatóság biztosítása az algoritmusok használatakor

Érdemes külön említést tenni a MI alkalmazásának kihívásairól a platformokon, hiszen ez a technológia egyre több szolgáltatás működésébe épül be, amelyek között elsőként gondolhatunk a már említett platformok ajánlórendszereire, tartalommoderálási algoritmusaira. Ezekre vonatkozóan a DSA is tartalmaz kifejezetten az algoritmusok, ajánlórendszerek kockázatértékelésére vonatkozó kötelezettségeket.⁴² A DSA ezzel kapcsolatos rendelkezései többféle megfogalmazást alkalmaznak, egyes helyeken kifejezetten megjelölik az ajánlórendszereket, máshol utalnak az egyéb releváns algoritmusokra is. E különbségtétel azért is jelentős, mert a másik kiemelt terület, ahol a platformok az algoritmusokat rendszerszinten használják, az a tartalmak moderálásának a területe.⁴³ A moderálás esetén a szolgáltató olyan eszközzel lép fel, amely alkalmas a felhasználók alapvető jogainak (például szólásszabadság) korlátozására, vagy akár a megélhetésüket jelentő foglalkozás korlátozására (például egy tartalomgyártó fiókjának felfüggesztése, tartalmai monetizálásának kizárása). A DSA a 20. cikk (6) bekezdésében a belső panaszkezelési rendszerrel kapcsolatban utal arra, hogy ezt a tevékenységet nem lehet kizárólag algoritmussal végezni, hanem képesítéssel rendelkező személy felügyelete szükséges hozzá. Ettől eltekintve nem találunk speciális rendelkezést a tartalom moderálását, panaszkezelést végző algoritmusokra vonatkozóan, a rendelet inkább az ajánlórendszerekre tér ki.

A DSA 15. cikke előírja, hogy a közvetítő szolgáltatók (a mikro- és kisvállalkozások kivételével) évente legalább egy alkalommal egyértelmű, könnyen érthető és részletes jelentést

⁴¹ Giovanni De GREGORIO – Pietro DUNN: The future of digital regulation: a risk-based approach? May 2023, <https://www.ippi.org.il/the-future-of-digital-regulation-a-risk-based-approach/>

⁴² DSA 34-35. és 37. cikkek

⁴³ ZÖDI Zsolt: Az európai platformszabályozás jellegzetességei Platformjog és felhasználóvédelem. *In Medias Res*. 2022/1. sz. 67.

tegyenek közzé az adott időszakban végzett tartalommoderálási tevékenységükről. A jelentésnek tartalmaznia kell az e moderálás céljából alkalmazott automatizált eszközök pontosságára és lehetséges hibaarányaira vonatkozó adatokat, valamint az ezek kapcsán alkalmazott biztosítékokat.⁴⁴ Ez a rendelkezés várhatóan jelentős gyakorlati és tudományos előnyökkel járhat, mivel az uniós szabályozás közvetett módon hozzájárulhat a szolgáltatók által alkalmazott moderálási „fekete dobozok” (*black box*) átláthatóbbá tételéhez. Ugyanakkor kérdéses, hogy milyen ellenőrzési eszközök állnak majd rendelkezésre az átláthatósági jelentések értékelése során. Például egy szűkszavú tájékoztató az automatizált eszközök alkalmazásáról technikailag megfelelhet a DSA előírásainak, ugyanakkor a jogalkotói szándék a moderálási elvek, eszközök és mechanizmusok részletes és átfogó bemutatására irányul. A gyakorlat e tekintetben a DSA alkalmazása során számos tanulsággal szolgálhat.⁴⁵

A DSA minden online óriásplatformszolgáltatóra és nagyon népszerű keresőszolgáltatóra előírja, hogy ha ajánlórendszereket alkalmaz, akkor a szerződési feltételekben – világosan és közérthetően – meg kell határozni az ajánlórendszerükben használt fő paramétereket, a paraméterek viszonylagos fontosságának okait, és az erről szóló tájékoztatásnak a platform bármely igénybe vevője számára megismerhetőnek kell lennie.⁴⁶ Amennyiben több opció is rendelkezésre áll a megjelenített információk relatív sorrendjét meghatározó ajánlórendszerek tekintetében, az online platformot üzemeltető szolgáltatók hozzáférhetővé tesznek egy olyan funkciót, amely lehetővé teszi a szolgáltatás igénybe vevője számára, hogy bármikor kiválassza és módosítsa az előnyben részesített opciót.⁴⁷ Ha a minimum 45 millió havi felhasználóval rendelkező óriásplatformról van szó, akkor a DSA alapján a Bizottság betekinthez a rangsorolási algoritmus működésébe.⁴⁸

Az AI Act 13. cikke előírja az átláthatóság követelményét, ami azt jelenti, hogy a nagy kockázatú MI-rendszereknek olyan módon kell működniük, hogy azok átláthatóak legyenek az alkalmazók számára. Ez azt jelenti, hogy a felhasználóknak meg kell érteniük a rendszer kimeneteit és annak működését, hogy biztonságosan és hatékonyan tudják használni azokat. Ennek érdekében a szolgáltatóknak biztosítaniuk kell, hogy a rendszerrel együtt mellékelt használati utasítás tömör, pontos és átlátható legyen, tartalmazva minden lényeges információt

⁴⁴ TÓTH András: *A digitális átalakulás szabályozása az Európai Unióban*. HVG, Budapest, 2024. 171.

⁴⁵ KOLTAY András – SZIKORA Tamás – LAPSÁNSZKY András – TÓTH András (szerk.): *Nagykommentár a digitális szolgáltatások egységes piacáról és a 2000/31/EK irányelv módosításáról szóló, az Európai Parlament és a Tanács 2022. október 19-i (EU) 2022/2065 rendelethez (digitális szolgáltatásokról szóló rendelet)*. Wolters Kluwer, Budapest, 2024.

⁴⁶ DSA 27. cikk (1) bekezdés

⁴⁷ DSA 27. cikk (3) bekezdés

⁴⁸ DSA 37., 40. és 72. cikk, valamint TÓTH (2024) i.m. (45. l.) 171.

a rendszer képességeiről, korlátairól, pontosságáról, valamint a felhasználással járó potenciális kockázatokról.

7. Ön- és társszabályozási megoldások

A digitális piac óriásai esetében további nagyon fontos közös pont álláspontunk szerint, hogy alapvetően ők maguk rendelkeznek a területre vonatkozóan a legnagyobb mennyiségű információval, akár még a jogalkotónál is szélesebb körben. Továbbá a működésük során ezek a szereplők férnek hozzá elsőként a felületükön megjelenő adatokhoz, tartalmakhoz, valamint már általában ki is alakítanak valamiféle saját működési keretet, szabályzatot.

Erre építve a szabályozás egyes területein annak megvalósítása nem csak a klasszikus értelemben vett EU-s vagy tagállami szinten történik, hanem a szabályozás célja bevonni magukat a piaci szereplőket is, ezzel egy ellenőrzött szabályozási modellt kialakítva. Ezzel a megoldással alapvetően a DSA-ban, valamint az AI Act-ben találkozhatunk. A két hivatkozott rendelet is tartalmaz rendelkezéseket a magatartási kódexekre vonatkozóan, valamint számos olyan kötelezettséget fogalmaznak meg, amelyeket a platform rendszereiben, belső szabályzataiban szükséges kialakítani.⁴⁹

A felvetett alaphelyzetben az önszabályozás jelenthet megoldást, amely esetében az állami, jogi szabályozástól független megoldásról beszélhetünk, azonban itt már látható – szemben a magánszabályozással (vagyis egyes platformok, cégek egyedi szabályzataival, felhasználási feltételeivel) – hogy nem csak egy-egy szereplő saját szabályzatáról beszélhetünk, hanem már van az elfogadott szabályok mögött valamiféle konszenzus a piaci szereplők között, illetve azok betartására nézve is egy alapvető kontrollmechanizmus. Ez a kontrollmechanizmus lehet a piaci szereplők közül választott ellenőrző csoport, vagy akár egy civil szervezet is, amely a résztvevőket támogatja, segíti, de gondoskodik az önszabályozás keretében megfogalmazottak betartásáról is.⁵⁰

Az önszabályozásnak azon változatai, amelyek esetében az állam – vagy az EU egyes szervei – elkezdenek részt venni a szabályozás alakításában, tulajdonképpen át is vezetnek a társszabályozás sajátos szabályozási modelljéhez. A társszabályozás valójában a következő lépést jelenti az önszabályozástól a klasszikus jogi szabályozás irányába. A társszabályozás esetében általában van egy önszabályozási rendszer, azonban a modell működtetésébe az állam

⁴⁹ Példaként említhető a DSA-ban a jogellenes tartalmak elleni fellépés vagy a tájékoztatás biztosítására vonatkozó követelmény.

⁵⁰ Michael A. CUSUMANO – Annabelle GAWER – David B. YOFFIE: Can self-regulation save digital platforms? *Industrial and Corporate Change*, 2021, 30. 1262.

aktívabban bekapcsolódik, és aktívan részt vesz a rendszer működtetésében, meghatározza a szabályozás (általában magatartási kódexek) egyes, alapvető elemeit is.⁵¹ Ennek a koncepciónak az egyik eleme például a magatartási kódex, amelyben az álhírek elleni fellépés érdekében vállalnak kötelezettségeket a platformok. Bár a DSA rendeleti formában történő szabályozása, az egész EU-ban általánosan kötelező, és kifejezetten az online platformokra fókuszáló tartalma újdonság, a társszabályozás, illetve a magatartási kódexek elfogadása a médiaszabályozás⁵² és platformok esetében már számos helyen megjelent.

A platformokra vonatkozóan – önkéntes csatlakozás mellett – 2018 óta hatályos a gyakorlati kódex,⁵³ amely a tájékoztatás hitelességét és a tartalom moderálási gyakorlatának javítását célozza, például azáltal, hogy bezárja a hamis fiókok megszüntetése; botok eltávolítása; olyan technológiákba való befektetés, amelyek segítik a felhasználókat a tájékoztatásban. A 2021-ben a járvány nyomán fellépő álhírek, infodémia miatt döntött az EU a magatartási kódex megerősítése mellett,⁵⁴ pontosítva az abban megfogalmazott kötelezettségeket többek között a hirdetésekhez kapcsolható dezinformációk visszaszorítására, fokozott moderálási kötelezettségre, közérdekű információk láthatóságára, valamint az algoritmusok testreszabásának lehetőségére, illetve a figyelmeztetések, vélhetően hamis információk jelölésére vonatkozóan.⁵⁵

Már ez a kódex is előrevetíti, hogy – az akkor még tervezeti fázisban lévő – DSA hatálybalépésével társszabályozási szintre kívánja emelni, még jobban harmonizálni a moderálásra, átláthatóságra, algoritmusokra vonatkozó rendelkezéseket, ahogyan ez a folyamat jelenleg is zajlik a DSA rendelkezéseinek való megfelelés megteremtése során, ezzel is reagálva a jogi szabályozást érő technológiai kihívásokra.⁵⁶

⁵¹ BARZÓ Tímea – CZÉKMANN Zsolt – CSÁK Csilla (szerk.): „*Gondolatok köztere*” A közösségi média személyiségvédelemmel összefüggő kihívásai és szabályozása az egyes államokban. Miskolc. 2021. 114.

⁵² Bár nem kifejezetten az online platformok szabályozásához kapcsolódik, de többek között Magyarországon is működik jelenleg ilyen magatartási kódexekre, társszabályozási megállapodásokra épülő társszabályozási rendszer, amelyet a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény (a továbbiakban: Mttv.) szabályoz, meghatározott egyesületek vesznek benne részt, saját szakterületükön segítve a magatartási kódexben foglaltak érvényre juttatását. Továbbá a médiaszabályozás esetében több európai országban szintén működik társszabályozási rendszer. Példaként említhető Németország vagy Írország.

⁵³ The 2022 Code of Practice on Disinformation – European Commission <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/code-practice-disinformation>

⁵⁴ MIRA BURRI: Fake News in Times of Pandemic and Beyond: An Enquiry into the Rationales for Regulating Information Platforms. In: Klaus MATHIS – Avishalom TOR (eds.): *Law and Economics of the Coronavirus Crisis* Berlin, Springer, 2022.

⁵⁵ European Commission, Guidance on Strengthening the Code of Practice on Disinformation Brussels, COM(2021) 262 final, 26 May 2021.

⁵⁶ Lásd bővebben TRÄGER ANIKÓ: Társszabályozás a DSA-ban. In: KOLTAY András – SZIKORA Tamás – LAPSÁNSZKY András (szerk.): *A vadnyugat vége? Tanulmányok az Európai Unió platformszabályozásáról*. HVG, Budapest, 2024.

Az AI Act a kockázatot magukban nem hordozó MI-rendszerek használatakor a magatartási kódexek használatára ösztönöz (AI Act V. fejezet), valamint az általános célú MI-rendszerek esetén a gyakorlati kódexek elfogadása van folyamatban (AI Act 2. szakasz), amelyek a rendszerszintű kockázatok felmérését és az átláthatóság biztosítását segíthetik.

Ezenkívül említést érdemel e körben az egyre szélesebb körben alkalmazott „*regulation by design*”⁵⁷ megközelítés, amely a digitális technológiák új társszabályozási eszköze. E megközelítés szerint a jogalkotók arra kötelezik a fejlesztőket, hogy biztosítsák, hogy a rendszer tervezése megfeleljen a konkrét jogi követelményeknek. A fejlesztők viszont úgy tesznek eleget ennek a követelménynek, hogy a jogi követelményeket műszaki követelményekké alakítják át, amelyek a „*regulation by design*” tartalmát beágyazzák a digitális rendszer kódjába. A fejlesztők így biztosítják a szabályozó által meghatározott célok automatikus érvényesülését, mivel a megfelelő digitális rendszer által végrehajtott minden egyes feladat szükségszerűen követi a kódjába ágyazott követelményeket. Ezért nem meglepő, hogy különböző jogrendszerek – különösen, de nem kizárólag az EU – beépítették a digitális technológiákkal foglalkozó jogszabályaikba a „*regulation by design*” rendelkezéseit.⁵⁸ Gondoljunk csak az új AI Act-re, mely ezzel kapcsolatos számos rendelkezést tartalmaz, amelyek a jogi kötelezettségek algoritmikus specifikációkba történő átültetését igénylik.⁵⁹

8. Megvalósítási kérdések a szabályozással kapcsolatban és összegző gondolatok

Az új technológiák, online platformok közös jellemzője, hogy jelentős kockázatokat hordoznak magukban akár a fogyasztóvédelmi, akár pedig az emberjogi jogok védelmének szempontjából. Ezzel összefüggésben tehát annak vizsgálata is felmerül, hogy a magatartási kódexek elfogadásában mennyire aktívak a piaci szereplők, valamint ezek tartalmában mennyire lesznek alkalmasak a rendeletekben is azonosított kockázatok mérséklésére. Ez számos további kérdést hagy nyitva: eleve a legnagyobb ökoszisztéma használók (legalább valamely tevékenységükre vonatkozóan) egyszerre lesznek adatkezelők, kapuőrök, nagyon népszerű online keresőmotorok, közvetítő szolgáltatók, vagy MI rendszerek használói, szolgáltatók,⁶⁰ így akár valamennyi rendeletnek a hatálya alá kerülhetnek. Ennek eredményeként pedig óriási

⁵⁷ A „by design” megközelítés már megjelent az adatvédelem területén a „privacy by design” alkalmazásával, továbbá az „ethics by design” vagy „security by design”-ről is beszélhetünk.

⁵⁸ MARCO ALMADA: Regulation by Design and the Governance of Technological Futures. European Journal of Risk Regulation 2023.

⁵⁹ Pieter Van CLEYNENBREUGEL: EU By-Design Regulation in the Algorithmic Society. In: Hans-W. Micklitz (eds.) *Constitutional Challenges in the Algorithmic Society*. Cambridge University Press, 2021.

⁶⁰ A megjelölt kategóriák mindegyike a rendeletek valamelyike által meghatározott olyan kategória, amelyre valamely rendelet hatálya alá tartozik, és megfelelési kötelezettségeket kíván meg tőle [DSA 2. cikk (1) bekezdés és 33. cikk; DMS 2. cikk (2) bekezdés; GDPR 3. cikk (1) bekezdés, AI Act 2. cikk (1) bekezdés]

„önszabályozási teher” hárul rájuk, hiszen valamennyi rendelet által előírt hatásvizsgálatot le kell folytatni, a dokumentációt elő kell állítani.

A digitális ökoszisztémák – jelen tanulmányban is bemutatott – működéséből következően pedig ezek a területek nem válnak el olyan élesen, mint ahogyan a kötelezettség különböző rendeletekben jelenik meg. Ennek kapcsán már önmagában az is kérdés, hogy akkor formálisan minden szabályozási tárgykörre vonatkozóan külön szabályzatokat kell-e elkészíteni, vagy elég lehet az, ha tartalmában megfelelnek valamennyi rendelet előírásainak. A szabályzatoknak, rendszereknek a rendeletekkel történő összehangolása, mivel sok esetben a rendeletek nagyon tág célokat fogalmaznak meg, mint az emberi jogok védelme⁶¹, vagy a jogellenes tartalommal szembeni fellépés.⁶² A hivatkozott rendelkezések mindegyikéről elmondható, hogy viszonylag általános célokat fogalmaznak meg, és várhatóan okozhat nehézséget annak az eldöntése is, hogy egy konkrét platform szabályzatában vagy egy egyedi ügyben történő eljárásban akkor az, aki a rendelet(ek) hatálya alá tartozik, megfelelően járt-e el, teljeskörűen megvalósította-e azokat a kötelezettségeket, amelyeket a szabályozás elvár tőle. A generatív MI-technológiák és az online platformok összefonódása pedig új kockázatokat vet fel, amelyek kezelése a DSA és az AI Act szabályozási kereteinek összehangolt alkalmazását igényli. Az MI által generált torzított tartalmak, például elfogultság vagy diszkrimináció, a nagy online platformokon keresztül szélesebb körben terjedhetnek, ezért az ilyen rendszerszintű kockázatokat integrált módon kell elemezni.

Ezek a kérdések azért is bírnak komolyabb jelentőséggel, mert valamennyi rendelet nagy összegű bírságokat⁶³ is kilátásba helyez a szabályok megsértése esetén. A bírságoláshoz kapcsolódóan pedig az is bizonytalanságnak tekinthető, hogy az egyes rendeletek szabályainak megsértése hogyan viszonyul egymáshoz, mennyiben érvényesül a kétszeres értékelés tilalma. Ahogyan az korábban már bemutatásra került, álláspontunk szerint a rendeletek szabályozási tárgyköre a gyakorlatban valójában a szolgáltató egyazon tevékenységét szabályozza több aspektusból. Ebből pedig következik az is, hogy egy magatartásával (nem megfelelő belső szabályzat vagy informatikai rendszer kialakításával) akár több rendeletet is megsérthet.⁶⁴ A

⁶¹ AI Act preambulum (13) és (28) bekezdések

⁶² DSA preambulum (9) bekezdés

⁶³ A bírságok felső határa az alábbiak szerint alakul a rendeletek esetében: DSA 52. cikk (3) bekezdés: a vállalkozás előző évi globális forgalmának 6%-a; DMA 30. cikk (1) bekezdés: kapuőr teljes előző pénzügyi év világméretű forgalmának 10%-a; AI Act 71. cikk (2) bekezdés: 30 000 EUR vagy az előző év világpiaci forgalmának 6%-a közül a magasabbat; GDPR 83. cikk (5) bekezdés 20 000 EUR vagy az előző év világpiaci forgalmának 4%-a közül a magasabbat.

⁶⁴ Legegyszerűbb példaként említhető, ha egy MI rendszer tanításához személyes adatokat használnak fel nem átlátható módon. Ebben az esetben hogyan lesz értékelhető, hogy a GDPR személyes adatok kezelésére vonatkozó rendelkezések megsértése történt vagy az AI Act szerinti hatásvizsgálatoké? Vagy mindkét rendelet megsértése megállapításra kerülhet?

jelenlegi szabályozásból viszont nem derül ki egyértelműen, hogy ha valamelyik szabály megsértése miatt elmarasztalták, az kizárja-e ugyanezen tevékenysége miatt a más rendelet alapján történő bírságolást (*ne bis in idem*). A hatóságok oldaláról fontos lesz az együttműködés és várhatóan számos kihívást fog jelenteni ez a gyakorlatban.

További kérdésként felmerül, hogy hogyan biztosítható megfelelően az ellenőrzés, ha a platformok, szolgáltatók elhanyagolják ezek megvalósítását. Jelenleg az EU által megfogalmazott célok, rendeletben foglalt kötelezettségeknek való megfelelés részletes kidolgozása a platformoknál maradt, ezzel kapcsolatban pedig beszámolási kötelezettségeik vannak, illetve utólagos ellenőrzés történik.⁶⁵ Ez viszont magában hordozza annak a lehetőségét, hogy amennyiben a platform alkalmazója nem jár el megfelelően, ennek viszonylag lassan lesznek következményei.

Bár ezzel a kérdéskörrel kapcsolatban is a gyakorlat fog tudni választ adni, jelenleg az X platform esetében is látható a folyamat lassúsága. Az X is tagja az álhírek elleni fellépésre vonatkozó magatartási kódexnek,⁶⁶ azonban amióta Elon Musk megvette a platformot üzemeltető céget, jelentős módosításokat hajtottak végre többek között a tartalmak moderálására vonatkozóan is. Ennek eredményeként az X már a 2022. évre vonatkozó álhírekkel kapcsolatos jelentését is hiányosan adta le, valamint azóta is többször felmerültek problémák, hogy terrorizmussal kapcsolatos tartalmak terjednek moderálás nélkül a platformon, illetve valójában nem is igazán próbálnak megfelelni a hivatkozott magatartási kódex rendelkezéseinek, kifejezetten a kódexből való kilépésre utaló szándékukat hangoztatják. Mindezek ellenére – bár itt szükséges megjegyezni, hogy a DSA hatályba lépése előtt kezdődött problémáról beszélünk – érdemi fellépés nem történt a platformmal szemben, mindössze szóbeli elmarasztalások, illetve hivatalos információkérést volt csak.⁶⁷

Mindezek tükrében felmerül a kérdés, hogy mennyire lehet ez a mechanizmus hatékony, főleg arra tekintettel, hogy a digitális világnak az egyik meghatározó sajátossága a sebesség, a gyorsan változó tartalmak, technológiák.

⁶⁵ Martin HUSOVEC: Will the DSA Work? In: Joris van HOBOKEN – João Pedro QUINTAIS – Naomi APPELMAN – Ronan FAHY – Ilaria BURI – Marlene STRAUB (eds.) *Putting the DSA into Practice*. Berlin 2023. 25.

⁶⁶ The 2022 Code of Practice on Disinformation – European Commission <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/code-practice-disinformation>

⁶⁷ Lásd többek között: Francesca GILLET: Twitter pulls out of voluntary EU disinformation code – 27 May 2023 <https://www.bbc.com/news/world-europe-65733969>

Foo Yun CHEE: Twitter likely to quit EU code against disinformation, EU official says – 25 May 2023 <https://www.reuters.com/technology/twitter-likely-quit-eu-code-against-disinformation-eu-official-says-2023-05-25/>

Christopher PITCHERS: Billionaire Elon Musk took over the social media giant last year and has since rolled back various rules on content moderation – 5 Juny 2023 <https://www.euronews.com/my-europe/2023/06/05/twitter-has-chosen-confrontation-with-brussels-over-disinformation-code-of-conduct>

Az elmúlt években a technológiai és a digitális világ egyre gyorsuló tempóban fejlődik, az ezzel jelentkező új kihívásokra, kockázatokra pedig szükséges volt reagálni. Az EU komplex módon közelíti meg a témát, számos szempontból igyekszik keretek közé szorítani a digitális ökoszisztémák működését, csökkenteni a felhasználók kiszolgáltatottságát, javítani az online piacokon a verseny lehetőségét. Mindezek mellett azonban a számos olyan kérdés van a rendeletek céljainak megvalósulásával kapcsolatban, amelyre majd a gyakorlat fogja tudni kidolgozni a válaszokat.